

עניינים תוכן

1. סקירת ספרות 3
- 1.1 דו לשוניות ורכישת שפה שנייה 3
- 1.1.1 תופעת הדו לשוניות: מאפיינים כלליים** 3
- 1.1.2 תהליך רכישת שפה שנייה** 4
- 1.2 שפה ויחסים חברתיים 6
- 1.3 תפקיד הגננת בהתפתחות שפתית-חברתית 7
2. מתודולוגיה 8
- 2.1 שיטת המחקר** 8
- 2.2 אוכלוסיית המחקר** 9
- 2.3 כלי המחקר** 9
- 2.4 ניתוח הנתונים** 9
- 2.5 סוגיות אתיות** 9
3. ממצאים 9
- 3.1 חשיבות הקשר עם ההורים ושיתוף הפעולה 9
- 3.2 השפעת הדו לשוניות על הקשרים החברתיים 10
- 3.3 דרכי ההתמודדות של הגננות עם ילדים דו לשוניים 11
- 3.4 גישת הגננת כלפי שימוש בשפת האם בגן 12
- דיון וסיכום 15
- רשימת מקורות 17
- נספחים 19

מבוא

האדם הוא יצור חברתי, והשפה משמשת לו כלי מרכזי למימוש צרכיו התקשורתיים. באמצעות השפה האדם מגבש את מסריו ויכול להעבירם לזולתו. הוא יכול להביע רצונות ולהצביע על צרכים, לקבל מידע ולמסור מידע, לשתף ולהשתתף בחוויות ועוד. דרכי התקשורת האנושית אינן מתמצות רק בשימוש בשפה הקולית, אדם יכול להעביר מסרים באמצעות מחוות, העוויות פנים, ריקוד, שריקה ועוד. אך ה"שפה" - זו המתממשת בדיבור או במערכת סימנים (כמו אצל חרשים) - היא הכלי העיקרי שלו.

עבודה זו מבקשת לבחון את השפעת הדו-לשוניות על הקשרים החברתיים בגן מתוך נקודת מבטן של גננות המשלבות בגן ילדים דו לשוניים וכן לבחון את הדרכים באמצעותן מתמודדות הגננות עם הדו לשוניות בגן. שאלת המחקר העומדת במרכז של עבודה זו הינה: כיצד משפיעה הדו לשוניות על הקשרים החברתיים עפ"י נקודת מבטן של הגננות ומהן דרכי ההתמודדות של הגננות עם דו לשוניות?

חשיבות המחקר נעוצה באופן בו מחקר זה יכול לשפוך אור תיאורטי על הקשר בין דו לשוניות לכישורים חברתיים, וכן באופן יישומי לסייע לגננות ולאנשי חינוך בהתמודדות עם דו לשוניות. כמו כן, הוא יוכל לסייע בהכשרת מורים וגננות להתמודדות עם דו לשוניות ואולי אף בהתווית של מדיניות מתאימה.

הפרק הראשון יציג סקירת ספרות אשר תעסוק בנושא של שפה והתפתחותה, תופעת הדו לשוניות, הקשר בין שפה ודו לשוניות לבין כישורים חברתיים וכן תעסוק בתפקיד הגננת כמנהלת גן, התייחסותה לרב תרבותיות, והשפעתה על ההתפתחות החברתית-שפתית של הילדים. הפרק השני יציג את ממצאי ניתוח הראיונות ולבסוף יידונו ממצאי המחקר ביחס לסקירת הספרות, יוצגו מסקנותיו, השלכותיו ומגבלותיו.

1. סקירת ספרות

1.1 דו לשוניות ורכישת שפה שנייה

1.1.1 תופעת הדו לשוניות: מאפיינים כלליים

קיימת הבחנה בין רב לשוניות 'טבעית' לבין רב לשוניות שנוצרת כתוצאה מהגירה. במקרה הראשון אדם נולד לסביבה שהיא כבר רב-לשונית. למשל, ילד עשוי להיוולד למשפחה שבה האם והאב דוברים שפות שונות, שפת החינוך בבית הספר היא שונה, ובבית הספר נלמדת עוד שפה לתקשורת רחבה יותר. במצב כזה הילד ילמד להשתמש במספר שפות בסיטואציות שונות, ומצב זה ייראה לו רגיל ונורמאלי. במקרה השני, כאשר רב-לשוניות היא תוצאה של מעבר מסביבה לסביבה חדשה, התפיסות האישיות והקבוצתיות הן שונות, והבוגרים בקבוצה שכזאת יישארו קרוב לוודאי מיומנים בלשונם הראשונה תוך שהם רוכשים בהדרגה את הלשון או הלשונות החדשות בדרגות שונות של יִמְנָה, בהתאם לגורמים מצביים והעדפות אישיות (אולשטיין ונסים-אמתי, 2008).

אדם שנולד לחברה בה לשון האם שלו זהה ללשון השולטת בקהילה, נוטה לשאוף לשליטה מלאה בשפה, כלומר להגיע לרמה גבוהה של אוריינות גם בכתיבה וגם בדיבור. כאשר אדם נולד לחברה שדוברת לשון אחרת משפת אמו יכול לשאוף לרמה שונה של אוריינות בשפה השנייה (אולשטיין ונסים-אמתי, 2008). בנוסף, קיימים מספר סוגים של "דו לשוניות" ע"פ בלום-קולקה (2002).

- דו לשוניות שמתקיימת בחברה - דו-לשוניות של חברה מתקיימת במדינה שבה יש יותר מקהילה גדולה אחת, כלומר לפחות שתי קהילות משמעותיות בעלות מאפיינים שונים. קהילות כאלו קיימות בקנדה, בבלגיה וגם בישראל שבה התושבים הערבים יותר מ 17% מכלל אזרחי המדינה
- דו לשוניות של הפרט - מעבר של משפחה לארץ הדוברת שפה אחרת משפת המשפחה. במצב זה צריך כל פרט במשפחה להתמודד עם קשיי ההסתגלות לתרבות ולשפה המדוברים באזור המגורים החדש
- דו לשוניות בו זמנית (דו לשוניות טבעית) ודו לשניות ברצף - כאן נחשף הילד לשפת אם ולשפה נוספת בשנתיים או בשלוש השנים הראשונות לחייו. במצב זה רכישת שתי השפות היא טבעית. דו לשניות ברצף היא היחשפות לעוד שפה בנוסף לשפת האם אחרי גיל שנתיים או שלוש בשל הגירה או מטעמים אחרים. רכישת שפה נוספת החל מגיל שנתיים או שלוש אינה טבעית ואינה מביאה ליכולות גבוהות כמו במצב של רכישה בו-זמנית.
- דו לשוניות מפחיתה - ילדים ובוגרים רוכשים שפה חדשה ומפסיקים להשתמש בשפה המוצא שלהם (דו לשוניות מפחיתה ומתווספת דו-לשוניות מתווספת היא שפה חדשה הנוספת לשפה קיימת. האדם מסוגל כעבור זמן מסוים להשתמש ביעילות בשתי השפות. לעומת זאת קיים מצב שבו ילדים ואף בוגרים רוכשים שפה חדשה ומפסיקים להשתמש בשפת המוצא שלהם. במצב זה יכולה לחול שכחה של שפת המקור, והתופעה נקראת דו-לשוניות מפחיתה.